

Наталія Янчук*

Odesa, Ukraine

До питання про природу освітнього права

До питання про природу освітнього права

Анотація: У статті порушено питання про юридичну природу освітнього права.

Сучасною тенденцією є зростання в арифметичній прогресії кількості галузей законодавства. Тим не менш, збільшення галузей законодавства не веде до автоматичного збільшення галузей права. І якщо певній галузі права завжди відповідає галузь законодавства, то не завжди галузь законодавства відображає певну галузь права. Це цілком виправдано щодо освітнього права. Незважаючи на те, що термін «освітнє право» визнано цілком усталеним, питання статусу освітнього права залишається дискусійним.

У статті акцентовано увагу на тому, що трансформація поглядів щодо природи освітнього права пройшла тривалий шлях від повного несприйняття освітнього права, коли вважали, що це лише підгалузь у рамках адміністративного права, до спроб обґрунтування освітнього права як самостійної галузі права.

Здійснено аналіз різних підходів щодо визначення юридичної природи освітнього права, а саме: як підгалузі адміністративного права, як комплексної галузі права, як нормативно-правового масиву, як самостійного напрямку наукових досліджень, як навчальної дисципліни, як спеціальної частини інформаційного права.

Особливу увагу відведено висвітленню сильних та слабких позицій представників різних напрямів в об-

ґрунтуванні статусу освітнього права. Звернено увагу на ту обставину, що жоден з прихильників виокремлення освітнього права як самостійної галузі права не довів та не показав, чому питання правового регулювання освітніх відносин варто розглядати поза адміністративним правом.

Наголошено на необхідності залучення в навчальний план окремого курсу «Освітнє право» в педагогічному секторі освіти та під час навчання в аспірантурі. При цьому мова не про формування уніфікованого підходу до викладання навчальної дисципліни «Освітнє право». Предмет та система навчальної дисципліни має визначатися цільовою аудиторією, а також сучасними тенденціями розвитку освіти.

Ключові слова: право, освіта, освітнє право, галузь права, навчальна дисципліна, освітнє законодавство.

To a Matter of the Nature of Educational Law

Abstract: The paper focuses on the legal nature of educational law.

The current trend is an increase in the arithmetic progression of the quantity of branches of the legislation. However, an increase in the branches of the legislation does not automatically lead to an increase in the branches of law. And if a certain branch of law always corresponds to a branch of legislation, then a branch of legislation does not

* Наталія Янчук [Nataliia Yanchuk] – кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри теорії та філософії права, Одеський державний університет внутрішніх справ [Odesa State University of Internal Affairs]; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0491-0995>; e-mail: yanchuknd@ukr.net.

always reflect a certain branch of law. This is quite justified in relation to educational law. Despite the fact that the term “educational law” is recognized as well-established, the issue of the status of educational law remains controversial.

The paper emphasizes that the transformation of views on the relative nature of educational law has come a long way from complete rejection of educational law, when it was considered only a sub-branch of administrative law to attempts to justify educational law as an independent branch of law.

It is carried out analysis of different approaches for determining the legal nature of educational law, namely: as a sub-branch of administrative law, as a complex branch of law, as a legal array, as an independent area of research, as a discipline, as a special part of information law.

The author pays special attention to highlighting the strengths and weaknesses of representatives of various

fields in justifying the status of educational law. Attention is drawn to the fact that none of the supporters of the separation of educational law as an independent branch of law has proved and shown why the issue of legal regulation of educational relations should be considered outside of administrative law.

It is emphasized the need to include in the curriculum a separate course “Educational Law” in the pedagogical sector of education and postgraduate studies. This is not about the formation of a unified approach to the teaching of discipline “Educational Law”. The subject and system of the discipline should be determined by the target audience, as well as current trends in education.

Keywords: law, education, educational law, branch of law, academic discipline, educational legislation.

1. Вступ

В юридичній літературі залишається дискусійним питання щодо природи освітнього права. Незважаючи на те, що останнім часом в арифметичній прогресії збільшується кількість наукових досліджень, присвячених освітньому праву, питання природи освітнього права залишається мало дослідженим. Розгляд різних підходів дає можливість заповнити цю прогалину, а також викласти власний погляд.

Аналіз наукових джерел і публікацій. Питання теорії освітнього права порушували вітчизняні і зарубіжні вчені, зокрема Б. Андрусин, Р. Валеєв, Н. Давидова, Г. Дорохова, Р. Жолобчук, О. Кірімова, Н. Пігасова, В. Сирих, Е. Суханов, В. Філіпова, В. Шкатулка, Ф. Ягофоров та інші. Проте поки що в сучасній адміністративно-правовій науці немає єдиного підходу до визначення сутності освітнього права, що й зумовило актуальність дослідження.

Все це визначило **мету** цієї статті, котра полягає в здійсненні комплексного аналізу основних підходів до статусу освітнього права. Не претендуючи на всебічний аналіз основних підходів до природи освітнього права, зупинимось лише на деяких поглядах, що домінують в юридичній літературі.

2. Виклад основних положень дослідження

В сучасній науковій літературі склалося кілька підходів щодо природи освітнього права, котрі не відзначаються внутрішньою єдністю. Серед розмаїття думок, що ширяться в науковій літературі, освітнє право трактують по-різному, як-от: комплексна галузь права; нормативно-правовий масив; підгалузь адміністративного права; самостійний напрям наукових досліджень; навчальна дисципліна, підгалузь спеціальної частини інформаційного права.

Розглянемо кожну зі згаданих позицій.

Освітнє право як підгалузь адміністративного права. Історично першою позицією, що має широке розповсюдження, є розуміння освітнього права як підгалузі адміністративного права. Прихильники входження відносин у сфері освіти в поле адміністративного права апелюють до історії і традицій правової науки. Так, в дореволюційній правовій науці відносили, що стосувалися просвітництва, традиційно належали до сфери науки поліцейського права, їх визначали як особливу, самостійну частину адміністративного права, котре регулювало відносини в системі освіти лише з позиції держави як керівного суб'єкта, що делегує частину своїх владних повноважень різним уповноваженим суб'єктам у сфері освіти.

За радянських часів освітнє право розглядали як підгалузь адміністративного права. Поштовхом до дискусій з приводу природи освітнього права стали ідеї вторинних комплексних утворень у системі права та законодавства. Так, перед ухваленням Основ законодавства про народну освіту СРСР та союзних республік у 1973 році В. Чхиквадзе та Ц. Ямпольська звернули увагу на готовність адміністративного права до виокремлення нових галузей, зокрема освітнього права, оскільки вже тоді виявляли специфіку правовідносин системи народної освіти, характеризуючи їх як адміністративно-правові відносини «горизонтального типу». Подібний погляд висловлювала і Г. Дорохова. На думку вченої, незважаючи на те, що освітні відносини регулюються адміністративно-правовими нормами, вони не мають управлінського характеру, а відповідно, не можуть регулюватися методами адміністративного права, це адміністративно-правові відносини особливого типу. З одного боку, це «класичні» вертикальні відносини влади-підпорядкування, що мають організаційний характер, а з іншого – відносини «горизонтального типу» – педагогічні (Dorokhova, 1980, p. 37).

Це стало поштовхом до численних дискусій з приводу природи освітнього права. Позиції, що освітнє право є підгалуззю адміністративного права, дотримуються деякі юристи, котрі покликаються на панівний в дореволюційному праві погляд, яскравим представником якого був М. Владимирський-Буданов. Видатний вчений розглядав освітнє право як особливу самостійну частину адміністративного права, виокремлював предмет – конкретну діяльність держави щодо створення умов для ефективного функціонування освітніх закладів (Vladimirsky-Budanov, 1874).

Прихильники цієї позиції, розглядаючи питання природи освітнього права, звертають увагу на те, що адміністративне право не може охопити все розмаїття суспільних відносин у системі освіти, залишаючи їх освітньому праву, але зберігає свою присутність, коли йдеться про регулювання загальних питань. У той же час провідні вчені в галузі адміністративного права, визнаючи за освітнім правом можливість самостійного функціонування, тим не менш не розглядають питання про виділення його в самостійну галузь права.

Освітнє право як самостійна галузь права.

Прихильниками іншої позиції щодо природи освітнього права виступають О. Іваній, Т. Корж-Ікаєва, М. Сирих, В. Філіппова, В. Шкатулла та ін. Ці вчені розглядають освітнє право як самостійну галузь права, що має свій предмет та специфічний метод правового регулювання. При цьому вони підтримують необхідність виділення освітнього права як галузі права, однак не самостійної, а комплексної, оскільки, на їхню думку, «вже сама природа та специфіка відносин, що складаються у сфері освіти, дають усі необхідні та достатні підстави для виділення освітнього права як вже цілком сформованої правової галузі, що має комплексний характер» (Filipova, 2014, p. 92).

Прихильники цієї позиції наводять такі докази доцільності виділення освітнього права як окремої галузі права: по-перше, сучасний рівень розвитку правової та освітньої систем у багатьох сучасних демократичних державах; по-друге, різке кількісне зростання та ієрархічне ускладнення нормативно-правового масиву, що регулює освітні відносини; по-третє, виключна значимість освіти як соціального інституту в нашу епоху. Ці та інші фактори й умови об'єктивно приводять до визнання та обґрунтування не лише можливості, але й необхідності виділення освітнього права як комплексної правової галузі, що посідає важливе місце і в правовій системі суспільства в цілому, і в системній побудові самого права (Ivaniy, 2017, Korzh-Ikaeva, 2011, Shkatulla, 2001).

Розвиваючи цю позицію, О. Іваній пише, що «освітнє право можна визначити як галузь права, котра регулює суспільні відносини у сфері навчання, виховання, професійної, наукової, суспільно-культурної підготовки громадян України». Більше того, цей автор визначає комбінацію методів правового регулювання (метод автономії та рівності сторін, метод вільного волевиявлення, метод субординації), власний поняттєво-категорійний апарат (державний освітній стандарт, освітня програма, навчальний план, освітній процес, форми здобуття освіти, освітні рівні, тип і види освітньої установи, державна акредитація освітніх установ) (Ivaniy, 2017, p. 55).

Т. Корж-Ікаєва вказує, що «освітнє право – це галузь права, система правових норм, що регу-

люють відносини щодо організації та здійснення освітнього процесу між:

- суб'єктами освітньої діяльності різних держав щодо визнання різних інститутів освіти;
- органами державної влади і суб'єктами освітньої діяльності (щодо створення, управління, ліцензування, атестації, акредитації, матеріального і фінансового забезпечення діяльності тощо);
- освітньою установою і споживачами освітніх послуг (учнями, батьками, суспільством)» (Korzh-Ikaeva, 2011, p. 453).

Прихильники визнання освітнього права як комплексної галузі права оперують тим, що «норми, включені в її предмет, одночасно залишаються у своїх галузях права, таких як конституційне, трудове, цивільне, фінансове, адміністративне та ін. Ядро освітнього права – педагогічне право» (Shkatulla, 2001, p. 55).

Дискусії з приводу існування комплексних галузей права, і освітнє право не є винятком, нівелюються в межах ретроспективного підходу. Як зазначено в юридичній літературі, законодавство, як і право, виступає засобом регуляції суспільних відносин, має свою історичну проекцію і в міру нагромадження законодавчого масиву структурується та систематизується. В основі систематизації законодавства лежать генетичні, структурні та функціональні зв'язки, які в різні періоди зазнають глибоких змін, що тягнуть за собою і якісні зміни в правовому регулюванні певної сфери суспільних відносин (Tsymbalyuk, 2016, p. 176).

На основі аналізу літератури можна дійти висновку, що статус самостійної галузі освітнього права піддають сумніву головню на підставі таких аргументів.

По-перше, наявність у сфері освіти широкого розмаїття правових відносин, які регулюються різними галузями права, що свідчить про відсутність самостійного предмету галузі, а відповідно, про відсутність потреби в специфічному методі правового регулювання.

По-друге, наявність значної кількості нормативно-правових актів, що регулюють освітні відносини, так само як і кодифікація освітнього законодавства, не є приводом для утворення нової галузі права.

По-третє, в сучасній класифікації галузей права освітнє право як самостійну галузь права не відображають, що свідчить про відсутність самостійного наукового формування.

По-четверте, відносини у сфері освіти регулюються переважно нормами адміністративного права, що пов'язане нерозривністю взаємин між державою та громадянами в процесі здобуття освіти.

Освітнє право як нормативно-правовий масив. Відповідно до іншої позиції освітнє право розглядають як нормативно-правовий масив. Серед прибічників цієї теорії слід назвати С. Курова, який вважає, що як основа освітнього права виступають норми, що регулюють педагогічні відносини. Ці відносини вчений позначає як освітньо-правові. Їхня відмінність від педагогічних норм полягає в тому, що вони обов'язково «узаконені» певним нормативно-правовим актом, тоді як педагогічні норми випливають з цілей навчання і виховання, з їхньої форми, змісту, методики, технології, самої природи педагогічної діяльності, визначаються законами і закономірностями педагогіки і психології (Kurov, 2003, p. 105).

Так, деякі автори скептично ставляться до пізнавальних можливостей освітнього права, відзначаючи при цьому, що «освітнє право» є суто умовним поняттям, за яким насправді стоїть законодавство про освіту – масив нормативних актів комплексного характеру, але з очевидно переважною адміністративно-правовою природою» (Sukhanov, 2002, p. 68). Аналогічного погляду дотримується і Н. Давидова, зауважуючи, що «більш коректною назвою для освітнього права є не «галузь права», а «комплексне правове утворення», норми якого регулюють різні відносини: щодо управління навчальним закладом та контролю за якістю (адміністративне право), щодо стягнення податків та зборів (фінансове право), щодо укладання договорів та оформлення авторських відносин (цивільне право), щодо прийняття на роботу та звільнення педагогічних працівників (трудове право), щодо працюючих пенсіонерів та батьків, що перебувають у відпустці для догляду дитини (право соціального забезпечення), щодо вчинення злочинів учасниками навчально-виховного процесу (кримінальне право). Вираз «галузь освітнього права» має велике юридико-змістове

навантаження та має відповідати низці ознак, якими наразі не володіє: замість цього слід вживати «правове поле освіти», «низка нормативних документів», «освітнє законодавство», «освітні закони», «освітня галузь», «нормативно-правове поле освіти», «регулювання відносин у сфері освіти». Неконтрольоване збільшення кола галузей права може призвести в майбутньому до виникнення галузі студентського права, галузі учнівського права, галузі педагогічного права» (Davidova, 2014, p. 26).

Як нормативно-правовий масив освітнє законодавство характеризується наявністю значної кількості нормативно-правових актів, що наближається до тисячі. Аналізуючи вітчизняне освітнє законодавство, можемо цілком справедливо стверджувати, що на фоні збільшення загального обсягу нормативно-правових актів помітна тенденція до безсистемності у формуванні правового масиву нормативно-правових актів, що призводить до невиправданої поспішності в прийнятті нормативно-правових актів; порушенні пріоритетів правового регулювання; недотриманні правил законодавчої техніки; декларативності положень цих актів та недостатньому рівні юридичної сили; підміні якості нормативно-правових актів кількістю; незбалансованості в системі чинного законодавства, ухваленні нових законів без узгодження з наявними тощо. З метою підвищення ефективності нормативно-правового забезпечення відносин у сфері освіти в юридичній літературі висувають пропозицію щодо потреби ухвалення Кодексу про освіту (Davidova, 2014, Ivaniy, 2017). На нашу думку, кодифікація освітнього законодавства не є запорукою якості законодавства, окрім цього, сфера освіти активно розвивається, реформується, а це потребує постійного реагування з боку законодавця.

Але незважаючи на те, що законодавча діяльність у сфері освіти має тенденцію до бурхливих та іноді суперечливих змін, це не дає підстави стверджувати про утворення нової галузі права. У зв'язку з цим доречно навести думку В. Боняк, який вважає, що «на сучасному етапі освітнє право сформувалось як галузь законодавства, проте не як галузь права. Галузь права формується об'єктивно, відповідно до усталених суспільних відносин, а галузь законодавства створюється

в результаті цілеспрямованої діяльності уповноважених суб'єктів і тому має суб'єктивний характер... Розбіжність галузі освітнього права та галузі освітнього законодавства не виключає в перспективі позитивної тенденції до їх відповідності, вирівнювання» (Вонук, 2008, p. 39).

Освітнє право як самостійний напрям наукових досліджень. Інша позиція пов'язана зі сприйняттям освітнього права як самостійного напрямку теоретико-правових, соціально-правових та галузевих юридичних наукових досліджень. Освітнє право виконує не лише значну роль у сфері освіти, але й у галузі державно-правових наукових досліджень. Як міждисциплінарна навчальна дисципліна воно здатне позитивно впливати на наукові розробки не лише у власній царині, але й на наукові розробки в різних галузях права, що певним чином пов'язані з освітніми правовідносинами.

У міру розвитку цієї галузі знань лавина наукових публікацій у сфері освітнього права стає ширшою та глибшою. Поступово збільшується кількість наукових робіт з освітньо-правової тематики, що має не лише науково-інформаційний, суцього пізнавальний, але і яскраво виражений академічний, дослідницький характер.

Незважаючи на різницю в підходах до статусу освітнього права та на різний спектр питань, що привертають увагу науковців, в розвитку цієї галузі знань визначились загальні тенденції наукових пошуків. Серед останніх особливу увагу привертає тенденція комплексного пізнання освітнього права не самого по собі, а у взаємозв'язку та взаємодії з процесом вивчення інших галузей права. Як вихідне положення беруть тезу про неможливість глибокого та всебічного дослідження багатоаспектної та багаторівневої матерії освітнього права поза контекстом адміністративного, конституційного, трудового, фінансового права тощо.

Наукові розробки в царині освітнього права мають на меті випереджати чинне законодавство, виявляти сильні та слабкі місця, сприяти його вдосконаленню та визначати подальші шляхи розвитку. І ось тут науковцям, що досліджують питання освітнього права, доведеться багато чого зробити, щоб їхні роботи не були тільки аналізом чинного законодавства. Не слід забувати про те, що роль наукових досліджень у цій галузі поля-

гає в сприянні проведенню освітньої реформи (у тому числі і реформування юридичної освіти), вирішенні однієї з актуальних проблем вітчизняної освіти – формування висококваліфікованого компетентного корпусу педагогічних та науково-педагогічних працівників для закладів освіти.

Розвиток освітнього права як самостійного напрямку наукових досліджень засвідчують такі фактори: інтенсивне зростання наукових публікацій на кшталт статей, монографій, підручників з освітнього права тощо; проведення міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій, наукових семінарів, круглих столів з найбільш актуальних проблем освітнього права; видання спеціалізованої періодичної літератури з наявними методичними розділами, присвяченими освітньому праву; формування національних та міжнародних науково-дослідницьких центрів, напрямів, що вивчають проблемні питання в рамках освітнього права; створення системи підготовки відповідних спеціалістів на факультетах, катедрах, видання навчальних програм та посібників з освітнього права; збільшення кількості дисертаційних досліджень, присвячених різним питанням у сфері освіти.

Освітнє право як навчальна дисципліна. Наразті, освітнє право розглядають як навчальну дисципліну. І це, напевно, єдиний підхід до статусу освітнього права, що не викликає дискусій у наукових колах. Освітнє право як навчальна дисципліна становить собою особливу будову і зміст суспільних відносин, що складаються у сфері освіти у зв'язку з реалізацією права на освіту, забезпечення державних гарантій прав та свобод людини у сфері освіти та створення умов для реалізації права на освіту.

Головне завдання освітнього права як навчальної дисципліни полягає в тому, щоб виявити інноваційні процеси в змісті та викладанні освітнього права, у визначенні найбільш ефективних шляхів їх оптимізації. Інакше кажучи, укріплення освітнього права як навчальної дисципліни може бути реалізоване лише на основі нових розробок з методики його викладання.

Освітнє право як навчальна дисципліна спрямоване на реалізацію науково-пізнавальної, практико-прикладної та навчально-виховної мети. Перша мета зумовлена потребою розуміння ос-

новних тенденцій та шляхів розвитку освітнього права, усвідомлення найважливіших напрямів державної політики у сфері освіти тощо. Практико-прикладна роль освітнього права пов'язана з формуванням навичок практичного застосування правових знань і професійно-правових умінь у процесі професійної діяльності. Значення навчально-виховної мети полягає у формуванні в здобувачів вищої освіти загальнокультурних та професійних умінь і навичок у сфері освітніх правовідносин та усвідомленні ролі освітнього права в житті кожної людини.

Одним із дискусійних питань є питання про структуру навчальної дисципліни «Освітнє право». Склалося кілька підходів до викладання освітнього права. Найбільш простий – вибіркового інституційно-проблемний метод, коли для вивчення беруть обмежену кількість тем, що стосуються переважно правового статусу суб'єктів освітніх правовідносин; питань державної політики в галузі освіти; процесу акредитації закладів освіти; аспектів якості освіти тощо. Інший підхід, який використовують під час викладання освітнього права – інституційно-галузевий, за якого поряд із розглядом загальних питань, присвячених закономірностям і тенденціям розвитку освітнього права, характеристиці джерел освітнього права, правовому статусу суб'єктів освітніх правовідносин тощо, акцентують увагу на галузевих особливостях освітніх правовідносин.

Іншою методологічною проблемою побудови структури навчальних програм з дисципліни «Освітнє право» є розширення її обсягу до рівня дисциплін, що охоплюють різноманітні відносини у сфері освіти, включаючи адміністративні, фінансові, трудові тощо. З одного боку, освітнє право – комплексне правове утворення, що поєднує норми конституційного, адміністративного, трудового, фінансового, цивільного права, і освітнє право неминує з ними переплітається. З іншого боку, освітнє право сформувався в юридичній науці як результат потреби вивчення основних положень освітнього законодавства та міжнародно-правових стандартів регулювання освітніх відносин.

Освітнє право як навчальна дисципліна не набуло свого поширення в українських вищих навчальних закладах. Здебільшого дисципліну «Освітнє право» сьогодні поступово вводять

у навчальні плани з підготовки майбутніх вчителів, і практично не використовують у навчальних планах з підготовки правників. У науковій літературі побутує думка про доцільність введення цієї навчальної дисципліни для аспірантів як обов'язкового елемента підготовки викладачів вищих навчальних закладів, студентів, що навчаються в педагогічних вишах, осіб, що мають вищу освіту та проходять підготовку у сфері управління навчальним закладом (Davidova, 2014, p. 23-24).

На наш погляд, динамічному розвитку освітнього права як навчальної дисципліни перешкоджає відсутність єдиної концепції навчального курсу. Іншими словами, необхідно визначитись, в яких навчальних закладах та для кого будуть викладати цю навчальну дисципліну. Від цього буде залежати змістове наповнення навчальної програми курсу «Освітнє право». Залучення до навчального плану окремого курсу «Освітнє право» в педагогічному секторі освіти має стати обов'язковим. Адже навряд чи потрібно аргументувати тезу про те, що сучасний педагог не може обійтися без знання нормативно-правових актів, що регулюють його професійну діяльність. Щодо введення цього курсу для підготовки правників, то такі пропозиції, на нашу думку, не є доцільними. Правову проблематику, пов'язану з освітніми правовідносинами, можна вивчати в рамках базового курсу «Адміністративне право». Обґрунтованим також видається запровадження курсу «Освітнє право» в навчальні плани аспірантури, позаяк одним із завдань третього рівня освіти є підготовка висококваліфікованих кадрів для вищої школи.

Незважаючи на комплексний характер законодавства у сфері освіти, це ніякою мірою не перешкоджає формуванню цілісної навчальної дисципліни «Освітнє право». При цьому мова не про наявність уніфікованого підходу до викладання навчальної дисципліни «Освітнє право». Предмет та система навчальної дисципліни має визначатися цільовою аудиторією, а також сучасними тенденціями розвитку освіти.

Трансформація поглядів щодо природи освітнього права триває, яскравим прикладом чого є позиція В. Цимбалюка, який пропонує розглядати науково-освітнє право як підгалузь спеціальної частини інформаційного права, де структуруються суспільні відносини, норми поведінки

за об'єктивною ознакою – видами інформаційної діяльності (Tymbalyuk, 2016, p. 175).

3. Висновки

Отже, аналіз розмаїтих підходів до визначення природи освітнього права дає всі підстави порушити питання: чи є сьогодні достатні підстави для виокремлення освітнього права в окрему галузь права? Якщо так, то яке місце в системі юридичних наук буде посідати освітнє право? Чи можливо виокремити головні критерії галузеві диференціації – предмет та метод правового регулювання? Чи є достатні підстави для кодифікації освітнього права як важливого фактора подальшого розвитку вітчизняної системи освіти? Пошук відповідей на ці та інші питання і має стати предметом подальших наукових розробок.

Література:

- Боняк, В. О. (2008). *Конституційне право людини і громадянина на освіту в Україні: Монографія*. Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ: Ліра ЛТД, 2008. 180 с.
- Владимирский-Буданов, М. Ф. (1874). *Государство и народное образование в России с XVII в. до учреждения министерств*. Ч. 1. Ярославль: Тип. Г. В. Фальк. 325 с.
- Давидова, Н. О. (2014). Місце освітнього права в правовій системі України. *Проблеми та перспективи управління сучасною столичною школою: Матеріали регіональної науково-практичної конференції*. Київ. С. 22–27.
- Дорохова, Г. А. (1980). *Государственное управление народным образованием в СССР*. Алма-Ата, 1980. 319 с.
- Иваный, Е. (2017). Образовательное право Украины как отрасль законодательства, отрасль права и учебная дисциплина. *Leges si viata*. № 9. С. 53–56.
- Корж-Ікаєва, Т. Г. (2011). Освітнє право України: питання становлення. *Митна справа*. № 1. Ч. 2. С. 451–455.
- Куров, С. В. (2003). Образовательное право как комплексное правовое образование. *Право и образование*. № 3. С. 95–110.
- Суханов, Е. А. (2002). О концепции Кодекса об образовании м самостоятельного «образовательного права». *Проблемы и перспективы законодательства об образовании и его кодификации: Материалы VI Между-*

народной научно-практической конференции. Москва: Изд-во РУДН, 2002. С. 68–69.

Філіппова, В. Д. (2014). Освітнє право як галузь законодавства України. *Науково-виробничий журнал «Правові новели»*. № 2. С. 91–96.

Цимбалюк, В. С. (2016). Науково-освітнє право України: методичні, концептуальні, доктринальні положення до стратегії державної політики розвитку країни. *Інформація і право*. № 2. С. 173–180.

Шкагулла, В. И. (2001). *Образовательное право: Ученик для вузов*. Москва: Изд-во «НОРМА». 688 с.

Dorokhova, G. A. (1980). *Gosudarstvenoe upravlenie narodnum obrazovaniem v SSSR* [State management of public education in the USSR]. Alma-Ata [in Kazakhstan].

Ivaniy, E. (2017). *Obrazovatelnoe pravo kak otrasl zakonodatelstva Ukrainy, otrasl prava I uchebnaya disciplina* [Educational law of Ukraine as a branch of legislation, branch of law and academic discipline]. Kyi'v [in Ukrainian].

Korzh-Ikaeva, T. G. (2011). *Osvitne pravo Ukraine: pytannya stanovlennea* [Elucidation of the law of Ukraine: the nourishment of the formation.] Odesa [in Ukrainian].

Kurov, S. V. (2003). *Obrazovatelnoe pravo kak kompleksnoe pravovoe obrazovanie* [Educational law as a complex legal entity]. Kyi'v [in Ukrainian].

Sukhanov, E. A. (2002). *O koncepcii Kodeksa ob obrazovanii I samostoyatel'nogo «obrazovatel'nogo prava»* [About the concept of the Education Code and independent “educational law”]. Moskva: RUDN University Press. [in Russian].

Filippova, V. D. (2014). *Osvitne pravo yak galuz zakonodavstva Ukraine* [Enlightenment of the law as a bogeyman of the legislation of Ukraine]. Kyi'v. [in Ukrainian].

Tsymbalyuk, V. S. (2016). *Naukovo-osvitne pravo Ukraine: metodychni, konceptualni, doktrinalni pologennya do strategii dergavnoi polituku rozvutku ktainy* [Scientific and educational law of Ukraine: methodical, conceptual, doctrinal provisions to the strategy of state policy for the development of the country]. Kyi'v [in Ukrainian].

Shkatulla, V. I. (2001). *Obrazovatelnoe pravo* [Educational law]. Moskva: NORMA Publishing House. [in Russian].

References:

Bonyak, V. O. (2008). *Konstitycyjne pravo lyudyny I gromadyanena na osvitu v Ukraini* [Constitutional right of human and hulk to education in Ukraine]. Dnipropetrovsk: Dnipropetrovsk Dergavnuy Universitet vnytrishnuh sprav [in Ukrainian].

Vladimirsky-Budanov, M. F. (1874). *Gosudarstvo I narodnoe obrazovanie v Rossii s XVII v. do uchregdeniya ministerstv* [State and public education in Russia since the XVII century. before the establishment of ministries.] Yaroslavl: Type. G. W. Falk. [in Russian].

Davidova, N. O. (2014). *Misce osvithogo prava v pravoviy systemi Ukrainian*. [The place of educational law in the legal system of Ukraine]. Kyi'v [in Ukrainian].